

**Автор – Літвинчук Л. П. - директор
Великоклицьківського НВК,
учитель зарубіжної літератури**

**Рецензент: Бойко Г.С. - методист
управління освіти, молоді та спорту
Корецької РДА**

**У методичному посібнику подано матеріал
для проведення уроків зарубіжної літератури**

*Затверджено та рекомендовано до друку
методичною радою Великоклицьківського НВК
11. 10. 2018 року*

*У посібнику подані розробки уроків за творчістю
Ф. Достоевського на допомогу вчителям зарубіжної
літератури закладів загальної середньої освіти*

*Методичні матеріали до уроків
зарубіжної літератури в 10 класі за
творчістю Ф.М. Достоевського*

ЗМІСТ

Вступ _____ **6**

Урок №1 _____ **7**

Тема. Ф.М. Достоевський – визначний російський письменник-мислитель. Філософсько-етичні засади та гуманістичний пафос його творів.

Урок №2 _____ **16**

Тема: Роман Ф. Достоевського "Злочин і кара" як втілення нового художнього мислення письменника.

Урок № 3 _____ **22**

Тема. Зображення у романі Ф.Достоевського "Злочин і кара" краху індивідуалістичного свавілля, руйнівних наслідків моральної вседозволеності; суперечливість теорії Раскольнікова, сенс його бунту.

Урок № 4 _____ **29**

Тема. Проблема "сильної особистості" та тема знедолених у романі "Злочин і кара"

Урок №5 _____ 33

Розкриття складності та суперечливості духовного світу людини в романі «Злочин і кара». Система образів роману

Урок № 6 _____ 51

Тема. Утвердження християнських цінностей у романі Ф.Достоевського “Злочин і кара”.

Урок № 7 _____ 60

Тема. Дискусія за романом Ф.Достоевського “Злочин і кара” на тему: “Наполеон”, “Білява бестія”, Супермен...Хто далі?”

Література -----64

ВСТУП

Головні завдання зарубіжної літератури в школі:

- ознайомлювати здобувачів освіти з духовними й художніми відкриттями зарубіжної літератури;
- вчити школярів сприймати твір як мистецьке явище, розуміти цю художню своєрідність, особливості індивідуального стилю автора;
- розвивати мислення школярів, їхню читацьку культуру та творчі здібності, сприяти їхньому індивідуальному самовиявленню;
- розширювати читацький досвід учнів.

В основу методичних матеріалів покладено особистісно-зорієнтовану модель навчання, умовою ефективного застосування якої є використання таких методичних підходів, які передбачають позицію учня як активного співтворця уроку, самого процесу вивчення літератури.

Розробки даних уроків створюють умови для реалізації принципів національного й полікультурного виховання мотивації активності школярів, формування досвіду, творчої діяльності та емоційно-ціннісного сприйняття світу.

Друкована основа знадобиться десятикласнику на уроці, а також при підготовці до уроку і тематичної атестації упродовж вивчення творчості Ф. Достоєвського.

Даний посібник спрямований на допомогу вчителю світової літератури працювати в інноваційному освітньому просторі та вдосконалювати власну професійну діяльність.

Урок №1

Тема. Ф.М. Достоевський – визначний російський письменник-мислитель. Філософсько-етичні засади та гуманістичний пафос його творів.

Мета: ознайомити учнів з основними фактами життєвого і творчого шляху письменника, які позначилися на його філософських поглядах; розвивати навички роботи з документальним матеріалом; пробуджувати пізнавальний інтерес до філософських поглядів письменника; виховувати почуття прекрасного у гармонії з етичними засадами людини.

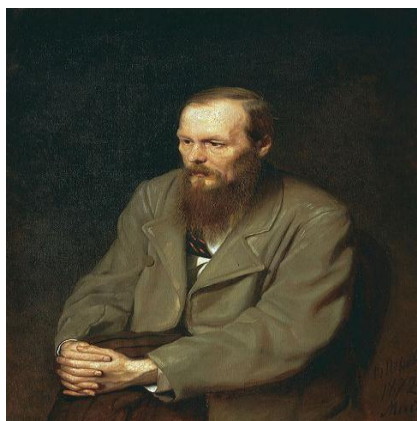
Обладнання: портрет Ф. Достоевського; виставка його творів; словник літературних термінів.

Тип уроку: комбінований з використанням інтерактивних технологій

Хід уроку

Гений титанический его – видеть,
словно в смертном поединке,
муки человечества всего
в детской, той невинно пролитой
слезинке

М. Дорізо

Слово вчителя.

Яскравий початок творчого шляху та не менш славне його завершення... Але на долю цього письменника, філософською та психологічною глибиною героїв якого захоплюється весь світ, випала непосильна для пересічної людини ноша. Йому вдалося пережити злети і падіння, він навіть пройшов через власну страту.

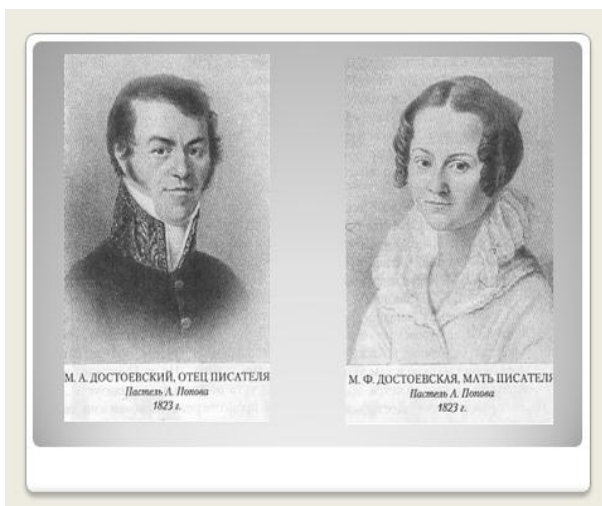
*Ім'я цієї людини – **Федір Михайлович Достоевський.***

Толстой и Достоевский – два величайших гения, силою своих талантов они потрясли весь мир, они обратили на Россию изумлённое внимание всей Европы, и оба встали, как равные, в великие ряды людей, чьи имена – Шекспир, Данте, Сервантес, Руссо и Гёте.

Так сказав про великого письменника М. Горький.

Робота з проблемними запитаннями:

- Чому саме образ дитини стане в майбутньому для письменника мірилом людської совісті й святості?

З дитинства він мав близького друга - брата Михайла. Хоч батьки і мали обмежені фінанси, одержав чудову освіту

в приватному пансіоні, одному з кращих у Москві. Захоплювався В. Скоттом, знайомився з творами О. де Бальзака, Е. Т. А. Гофмана, любив поезію О. Пушкіна, В. Жуковського. Рано залишився без матері, відчув могутню духовну силу Євангелія. За одноосібним рішенням батька вступає до Головного інженерного училища, хоча зовсім не мріяв про кар'єру військового.

У 18 років залишається круглим сиротою. За неофіційними даними деспотичний батько був убитий кріпаками власного маєтку. Можливо, саме у ці роки в уяві юнака вперше постає образ дитини як мірило людської совісті та благоустрою суспільства. В основі – це євангельський образ.

Пізніше, в романі “Злочин і кара”, він напише: “Діти – образ Христовий: “Сих єсть царствие божие”. Він повелів їх поважати й любити, вони майбутнє людства...”).

- Творча доля Ф.Достоевського почалася феерично, в руслі гоголівської школи. Яким було її продовження?

(У своїх спогадах А. Ф. Коні пише: “Белінський, - кричить йому Некрасов, який прийшов разом з Григоровичем, - новий Гоголь народився!” Справді, творча кар'єра молодого письменника розпочалася з цілковитого визнання його талановитої повісті “Бідні люди” в руслі гоголівських традицій. Проте участь у

гуртку петрашевців, арешт, каторга, новий життєвий досвід, втілений у творах, свідчать про те, що він обрав власний шлях у літературі).

- Що стало причиною арешту Ф.Достоевського? Якою ціною йому вдалося пережити свою “страту” і царську “милість”?

(Зближення з петрашевцями і відсутність доносів на своїх друзів по гуртку. Ціною важкої психологічної кризи, яка відкрила перед письменником глибинне розуміння життя).

Робота в малих групах з архівними матеріалами.

(Матеріали додаються)

◆ *Ознайомившись з матеріалами та обговоривши їх, учні мають дати відповіді на запитання:*

- Яким перед нами постає Ф. Достоевський з документальних матеріалів?

- Чому він був визнаний вкрай небезпечним для влади?

- Які деталі в документах здалися вам особливо цікавими?

◆ *Евристична бесіда за проблемним запитанням:*

- в чому суть філософських поглядів письменника, художньо розкритих у його творах?

(Увірував у світову гармонію, засновану на християнській моралі).

◆ *Доповіді та повідомлення 2-3- учнів на тему: “Моє розуміння морально-філософських поглядів Ф. М. Достоевського, відбитих у романі “Злочин і кара”.*

◆ *Домашнє завдання:* виписати визначення понять “філософський роман”, “морально-психологічний роман”, “поліфонізм”, опрацювати зміст I частини роману “Злочин і кара”, дібравши цитатний матеріал до характеристики головного героя.

До уроку №1

Документ перший

III відділення особистої його Імператорської величності канцелярії Г. Майору С. Петербурзького 22 квітня 1849 року жандармського дивізіону № 675 Чудинову "Згідно з повідомленням його Величності, наказую Вашому Високочоблагородію завтра о четвертій годині ранку арештувати відставного інженера - поручика і літератора Федора Михайловича Достоевського...

У цьому разі ви повинні виявити якнайсуворішу пильність, щоб з паперів Достоевського нічого не було приховано...

Якщо під час вилучення паперів і книг Достоевського він буде наполягати, що деякі з них

належать будь-якій іншій особі, то не звертати на те уваги і їх також вилучити.

За покладеного на вас доручення ви зобов'язані виявити якнайсуворішу пильність і обережність під особисту вашу відповідальність..."

Генерал-ад'ютант граф Орлов.

Документ другий

"Відставного поручика Достоевського ...позбавити всіх прав стану і заслати на каторжну роботу в фортецях на вісім років".

Висновок генерал-аудитора.

Резолюція Миколи І: "На чотири роки, а потім рядовим "

Документ третій

Вирок

"Військовий суд вважає підсудного Достоевського винним у тому, що він отримав в березні місяці цього року із Москви від дворянина Плещеева (підсудного) копію злочинного листа в зібраннях: спочатку у підсудного Дурова, потім у підсудного Петрашевського..."

Достоевський був у підсудного Спешнева під час читання обурливого твору поручика Григор'єва під назвою "Солдатська бесіда". Військовий суд присудив: відставного інженера-поручика Достоевського за «недоносительство» про розповсюдження злочинного листа Белінського про

релігію і владу та зловмисного твору поручика Григор'єва позбавити чину, всіх прав стану і розстріляти".

Документ четвертий

З листа Ф.М. Достоевського брату

"Брате, любий, друже мій! Все вирішено! Я засуджений до чотирилітніх робіт у фортецях (здається Оренбурзькій) і потім у рядові. Сьогодні, 22 грудня, нас відвезли на Семенівський плац. Там всім нам прочитали смертний вирок, дали прикластися до хреста, переламали над головою шпаги і влаштували наш передсмертний туалет (білі сорочки).

Потім трьох поставили до стовпа для виконання страти. Викликали по троє, отож я був у другій черзі, а жити мені залишилось не більше хвилини. Я згадав тебе, брате, всіх твоїх, в останню хвилину. Ти, тільки один ти, був на думці в мене, я тут тільки дізнався, як люблю тебе, брате мій милий! Я також встиг обняти Плещеева, Дурова, які були поруч, і попрощатися з ними.

Нарешті, вдарили відбій. Прив'язаними до стовпа, привели назад і нам прочитали, що його імператорська величність дарує нам життя. Потім відбулись справжні вироки".

Документ п'ятий
Статевий список
...Федір Достоевський, 28 років.

Зовнішні прикмети і недоліки: обличчя - чисте, біле, очі - карі, ніс — звичайний, волосся - світло-русе, на чолі, під лівою бровою невеликий шрам.

Якої статури: міцної.

З якої губернії родом і кому належить: колишній відставний поручик.

Коли поставлені на роботу: 1850, січня 23.

За що засуджені на роботу: за участь в злочинних задумах, розповсюдження листа літератора Белінського, сповненого зухвалими висловами проти православної церкви і верховної влади та замах разом з іншими: поширював твори проти уряду.

Яку отримали при засланні на роботу кару: позбавлений всіх прав стану.

На який термін заслані на роботу: на каторжну роботу у фортецях на чотири роки, з призначенням потім на службу рядовим.

Якого віросповідання: православного.

Чи знають грамоту, ремесла: чорнороб; грамоту знають.

Омський комендант полковник Граве.

Про державних і політичних злочинців, які знаходяться в Омській фортеці на каторжній роботі другого розряду

Червень 19-го дня, 1850

Урок №2

Тема: Роман Ф. Достоевського "Злочин і кара" як втілення нового художнього мислення письменника.

Мета: ознайомити учнів з історією створення роману, його художньою своєрідністю, проблематикою, із зображенням долі "маленької людини"; дати поняття про філософський роман, поліфонізм; розвивати аналітичне мислення, навички аналізу літературного образу; виховувати співчуття, повагу до людини.

Обладнання: тексти роману Ф. Достоевського "Злочин і кара", словники літературних термінів, опорний конспект.

Тип уроку: комбінований з використанням елементів рольової гри та робота в малих групах.

Хід уроку

Все серце моє з кров'ю вкладається в цей роман.

Ф. Достоевський.

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчання учнів. Оголошення теми, мети, завдань уроку.

- Літературний диктант.

1. Роман «Злочин і кара» був створений...

(1866р)

2. Повне ім'я Раскольнікова

(Родіон Романович)

3. Місто, в якому Ф. Достоевський розпочав роботу над романом "Злочин і кара"...

(Вісбаден)

4. Автор порівнює кімнату Раскольнікова з...

(шафою)

5. Яка відстань була до будинку старої лихварки?

(730 кроків)

6. Що приніс герой твору під заклад?

(срібний годинник)

7. За свій заклад Раскольніков отримав суму...

(1 крб. 15 коп.)

8. Прізвище чиновника, якого зустрів Раскольніков

(Мармеладов)

9. Катерина Іванівна - ...

(дружина Мармеладова)

10. Прізвище Пульхерії Олександрівни...

(Раскольнікова)

11. Навчальний заклад, в якому навчався Раскольніков

(університет)

12. Тварина, яку бачив у своєму сні Раскольніков

(кінь)

Словникова робота.

З'ясування значення понять:

- а) поліфонізм;
- б) філософський роман;
- в) морально-психологічний роман.

Поліфонізм - багатоголосся. Поліфонічним називають твір, в якому декілька сюжетних ліній, що переплітаються між собою, співзвучні одна одній.

Філософський роман - твір, в якому головний герой є носієм певної філософії, відбувається боротьба ідей або концепцій.

Морально-психологічний роман — твір, в якому досліджується внутрішній світ героїв, звертається увага на моральність їх вчинків, а основним суддею виступає людська совість.

III. Формування нових знань, умінь, навичок.

1. Робота з епіграфом до уроку.

"Все моє серце з кров'ю вкладається в цей роман" (Ф. Достоевський)

2. Повідомлення учня про історію створення роману

Участь у засіданнях таємного гуртка М.В. Петрашевського, публічна страта, чотири роки каторжних робіт, закордонні подорожі, які надихнули Ф. Достосвського на створення таких

творів, як "Зневажені та скривджені", "Записки з мертвого дому", "Записки з підпілля".

Для підтримки здоров'я восени 1865 р. письменник їде за кордон і там, в курортному німецькому містечку Вісбадені, починає роботу над романом "Злочин і кара". Метою Ф. Достоевського було дослідження "психологічного процесу злочину". Крізь психологію героїв роману письменник висвітлює найболючіші питання російської дійсності 60-х років XIX ст.

3. Складання опорного конспекту "Жанр роману "Злочин і кара".

За змістом — соціально-філософський роман.

За структурою - поліфонічний роман.

За проникненням у внутрішній світ героїв - психологічний роман.

За достовірністю відтворення життя — реалістичний роман.

За порушеними проблемами і зосередженням уваги на людських стражданнях — роман-трагедія.

4. Робота з текстом.

а) Знайдіть у тексті 1-ї глави ключове слово, що характеризує світ, в якому живе головний герой.

(Потворна мрія)

б) Рольова гра.

Уявіть становище головного героя. Яке відчуття домінує в його душі?

("Хворобливе і боягузливе відчуття", Крізь нього поступово пробивається голос совісті гордої людини: конфлікт між розумом і почуттям людини).

5. Робота з використання методу «снігова куля»

(На підготовку завдання для групи дається три хвилини та 1 хвилина представнику - на захист)

1 група

Як Мармеладову бачиться різниця між бідністю і злиднями?

2 група

Розкажіть історію Мармеладова.

3 група

Чому Мармеладов не може вирватись із замкненого кола? («Пью, ибо сугубо страдать хочу»).

4 група

Що стало причиною падіння Мармеладова? (Не міг догодити Катерині Іванівні: дійшов висновку, що «межа настала»: не відчуває кохання, жалості до себе, потреби в собі з боку членів сім'ї, котрих цікавить лише його заробіток.)

Узагальнення від представників груп.

IV. Закріплення. Підведення підсумків уроку.

V. Оцінювання. Домашнє завдання.

Дібрати цитати до характеристики образу Раскольнікова. Проаналізувати зміст 2, 3 частини роману. Скласти план.

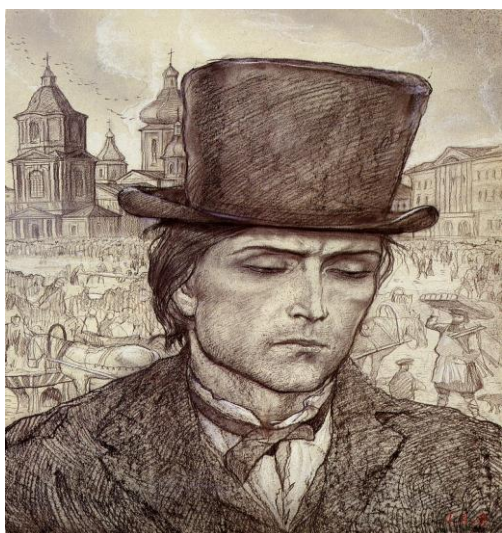
Урок № 3

Тема. *Зображення у романі Ф. Достоевського “Злочин і кара” краху індивідуалістичного свавілля, руйнівних наслідків моральної вседозволеності; суперечливість теорії Раскольнікова, сенс його бунту.*

Мета: *показати складність і суперечливість характеру Раскольнікова; допомогти усвідомити причини та суть його теорії; розвивати навички бачення негативних наслідків філософських ідей; виховувати співчуття до літературних героїв і людей складної долі.*

Обладнання: *тексти роману “Злочин і кара”; опорна схема; картки з індивідуальними завданнями; тестові завдання.*

Тип уроку: *комбінований з використанням «мозкового штурму» та робота в малих групах.*

Хід уроку

*Він відчуває в усьому собі
страшний безлад.*

Ф. Достоевський

I. Актуалізація опорних знань.

1 група:

а) робота з картками.

б) тестування на листочках.

2 група: *зачитування планів до 2,3 частини.*

II. Формування нових знань, умінь і навичок.

◆ Робота з текстом.

Проблемні запитання:

- Що спонукало Раскольнікова “переступити” через людську мораль?

(Готуючись до відповіді, візьміть до уваги злиденність життя Раскольнікова, лист матері, зустріч з Мармеладовим, підслухану розмову зі студентом, бажання допомогти людям).

- У чому складність і суперечливість головного героя?

(Готуючись до відповіді, зверніть увагу на суперечливість між розумом і почуттями Раскольнікова, його ставлення до рідних, зустріч з Розуміхіним).

- Яка основна причина злочину Раскольнікова?

(Прагнення практично перевірити власну “наполеонівську ідею”, не вдаючись до її попереднього морально-наукового з’ясування та обґрунтування).

◆ Робота з опорною схемою.

Теорія Раскольнікова

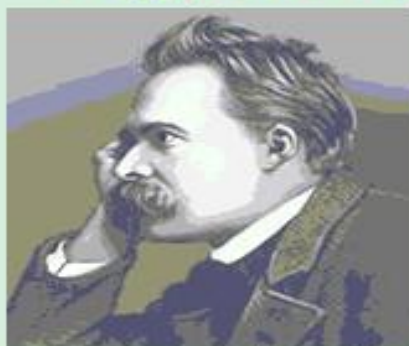
“Наполеонізм”. (Ідея: “Свобода і влада, а головне – влада!”)

“Звичайні люди”

“Незвичайні люди”

Висновок: “Я хотів Наполеоном стати, тому і убив”.

Філософське підґрунтя теорії Родіона Раскольнікова

- 1. За Ніцше, “нова людина” – це “надлюдина”, для якої немає авторитетів, Бога. Пошуки релігії та Бога – це справа “середньої” людини. “Надлюдина” сама визначає, що є добро, а що зло. Таким чином, філософія Ніцше дозволяє виправдати будь-яке беззаконня, злочин.
- 2. Наполеон Бонапарт – розпочав кар’єру в чині молодшого лейтенанта артилерії, закінчив – імператором Франції, кумир не одного покоління.

◆ Аналіз статті Раскольнікова “Про злочин”:

а) читання тексту (від слів “Я лише в головну думку вірю” до слів “Перший розряд – завжди пан теперішнього, другий розряд – пан майбутнього”);

б) запитання:

- В чому, на думку Раскольнікова, полягає різниця між “звичайними” та “незвичайними” людьми?

(«Звичайні» люди “живуть у покорі” і “зобов’язані бути покірними, не мають “нового слова”.

“Незвичайні люди мають “дар чи талант сказати.. нове слово”. Це сильні люди, які можуть дозволити собі “кров по совісті”).

◆ Брейн-стормінг (“мозковий штурм”).

Клас ділиться на групи і отримує завдання лаконічно сформулювати суть теорії Раскольникова за 1 хвилину.

III. Підсумкова бесіда за епіграфом до уроку.

Слово вчителя.

Ми з вами пересвідчилися в тому, що головний герой твору Ф. Достоевського – людина надзвичайно складна. Умови життя, обставини, суперечлива й аморальна теорія приводять його для внутрішнього безладу: теоретичного санкціонування найстрашнішого для людини – “крові по совісті” та вбивства. Але чи самотній він у своїх поглядах на життя? Про це йтиметься на наступному уроці.

Домашнє завдання:

Групове: підготувати цитати до характеристики образів Лужина та Свидригайловаю.

Індивідуальне: написати твір-мініатюру на тему: “Чи жива сьогодні ідея Раскольникова?”

Тести до уроку №3

1. Дочка Мармеладова:

- а) Таня;*
- б) Соня;*
- в) Саня?*

2. "До всього підла людина звикає!" Ці слова належать:

- а) Катерині Іванівні;
- б) Мармеладову;
- в) Разуміхіну;
- г) Раскольнікову?

3. Наречений Дуні:

- а) Разуміхін;
- б) Свидригайлов;
- в) Лебєзятников;
- г) Лужин?

4. Після першого візиту до поліцейської контори Раскольніков:

- а) розповідає все слідчому;
- б) втрачає свідомість;
- в) плаче;
- г) ніяк не реагує на зустріч?

5. Чий це портрет: "Немолодий пан, бундючний, ставний, з обережною та брезгливою фізіономією":

- а) Разуміхіна;
- б) Свидригайлова;
- в) Лужина;
- г) Зосімова?

6. Кому належать слова: "Возлюби насамперед самого себе, адже все на світі на особистому інтересі засновано":

- а) Мармеладову;
- б) Разуміхіну;
- в) Лужсину;
- г) Раскольникову?

7. Чий це портрет: “Худе, бліде та налякане личко з розкритим ротом і нерухомими від жаху очима... маленького зросту, років вісімнадцяти, худенька, але досить гарненька блондинка із чудовими голубими очима”:

- а) Соні;
- б) Катерини Іванівни;
- в) Полі;
- г) Дуні;

8. Стаття Раскольнікова називалася:

- а) “Звичайні і незвичайні люди”;
- б) “Теорія злочину”;
- в) “Про злочин”;
- г) “Про наполеонізм”?

Урок № 4

Тема. Проблема “сильної особистості” та тема знедолених у романі “Злочин і кара”

Мета: продовжити роботу над аналізом змісту роману, розкрити проблему “сильної особистості” в творі; розвивати навички аналізу літературних образів, вміння порівнювати їх; формувати вміння

переносити у власний досвід найцінніше з досвіду літературних героїв.

Обладнання: *тексти роману “Злочин і кара”, цитатні характеристики Лужина, Свидригайлова; творчі роботи учнів.*

Тип уроку: *комбінований з використанням роботи в малих групах та парах*

Хід уроку

Чи тварина я тремтяча, чи право маю...

Ф. Достоевський

I. Формування нових знань, умінь, навичок.

◆ *Робота в групах: обговорення та захист проектів “за” і “проти” теорії Раскольнікова.*

Слово вчителя. *Герої Ф.Достоевського – живі неповторні особистості. Кожен з них водночас є носієм певної ідеї. Нам вже відома “ідея” Раскольнікова. А ось носіями яких “ідей” є інші герої роману?*

◆ *Тлумачення епіграфа до уроку учнями.*

◆ *Читання 2-3 учнями творчих робіт на тему: “Чи жива сьогодні ідея Раскольнікова?”*

◆ *Порівняльна характеристика образів “двійників” Раскольнікова – Лужина та Свидригайлова – за запитаннями:*

- *Що ми дізналися про цих персонажів з листа матері Раскольнікова?*

(Аналіз уривків з цього листа, перші відомості про Лужина та Свидригайлова).

- За яких обставин відбувається перша зустріч Раскольнікова з Лужиним? Свидригайловим?

(Част.2, розділ 5 та част.4 розділи 1,2).

- Що відчуває Раскольніков до цих персонажів?

◆ Робота в парах.

Одна третина пар одержує завдання знайти спільні риси в образах Раскольнікова та Лужина.

Друга третина – знайти спільне в образах Раскольнікова і Свидригайлова.

Третя – знайти відмінність образу Раскольнікова від образів Свидригайлова та Лужина.

Захист учнями своїх тверджень і висновків.

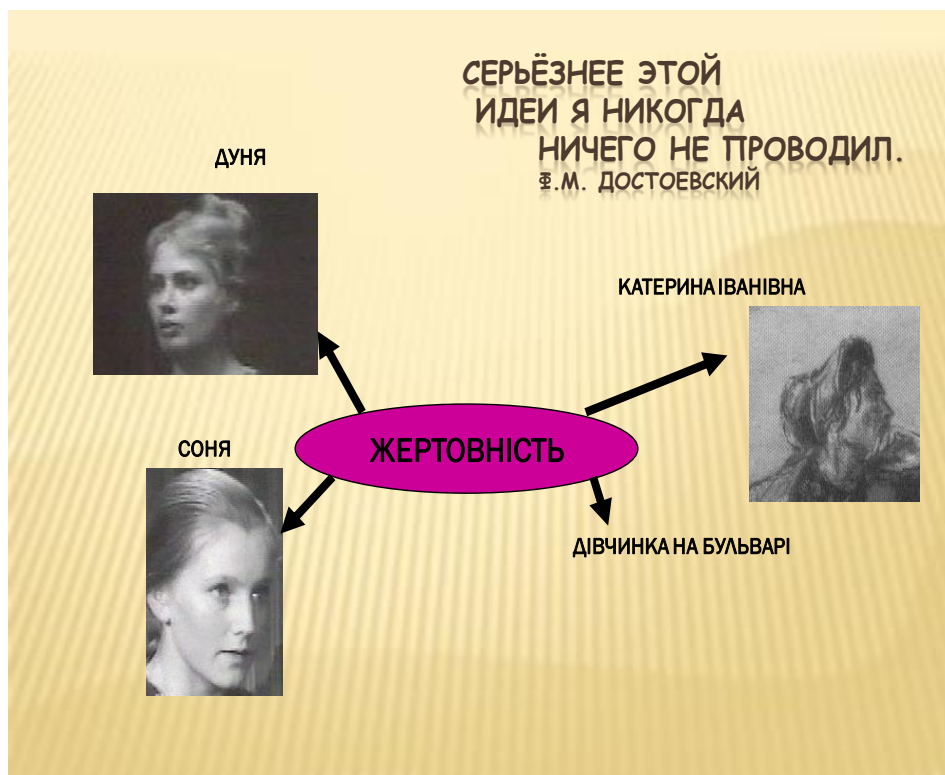
◆ Робота з проблемними запитаннями:

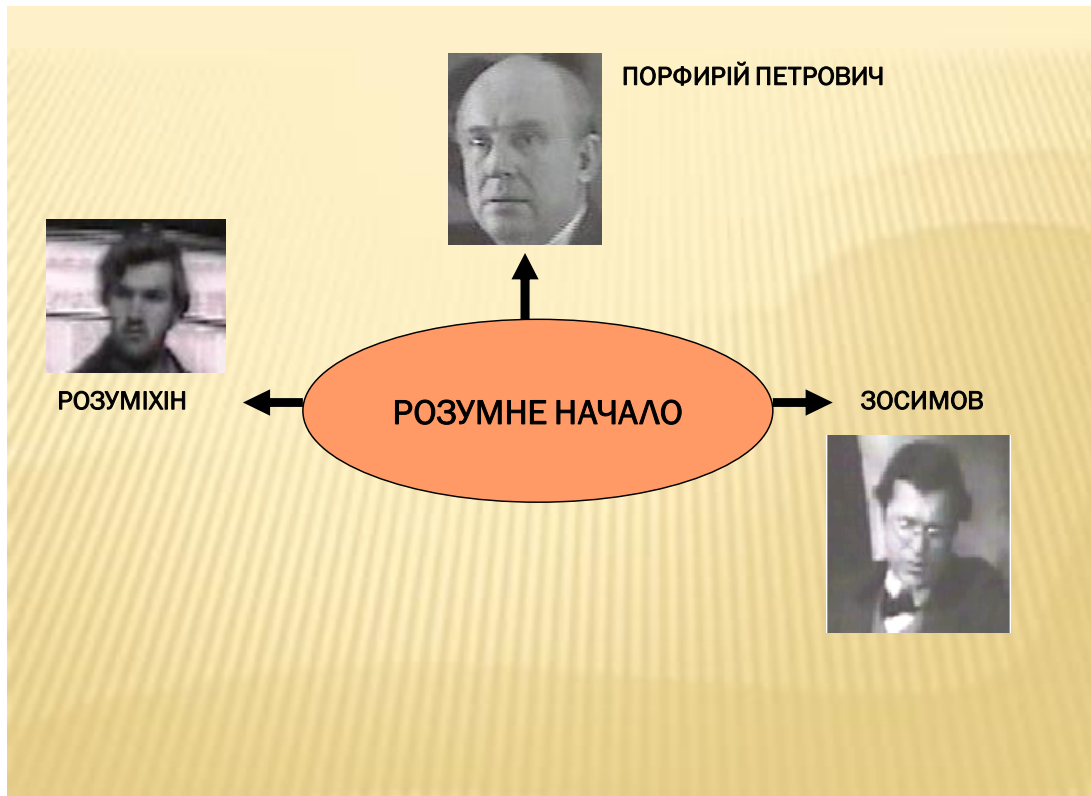
- Чому Раскольников не може жити за вимогами своєї теорії?

Підсумкове слово вчителя. Отже, Лужин і Свидригайлов, “сильні цього світу”, живуть і діють за принципом “все дозволено”. Тому вони і схожі на Раскольнікова з його ідеєю. Але їх ідея відверто антигуманна, цинічна. А Раскольников намагається поєднати свою ідею з мрією про людське щастя, що й призводить його до морального краху. Який же вихід пропонує Ф.Достоевський? Про це – на наступному уроці.

Домашнє завдання:

- а) дібрати цитати до характеристики образу Соні;
- б) знайти образи-символи в романі.

Урок №5

Тема уроку.

Розкриття складності та суперечливості духовного світу людини в романі «Злочин і кара». Система образів роману

Мета уроку: дослідити особливості системи образів роману, розвивати навички самостійного опрацювання, допомогти учням з'ясувати образну систему, вдосконалювати вміння розгорнутого висловлювання на задану тему, чітко та лаконічно узагальнювати матеріал, виховувати повагу до загальнолюдських життєвих цінностей, прагнення їх дотримуватися.

Обладнання: портрет письменника, видання твору, хрестоматія, ілюстрації до нього, фрагменти кінофільму, додаток (9 слайдів): схеми.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

Епіграф: Достоевський – єдиний психолог,
у якого я міг дечому навчитись

I. Мотивація навчальної діяльності учнів

Роман Ф.М. Достоевського «Злочин і кара» викликало до життя саме життя. Життя підказало автору роману його головних персонажів. Складним і суперечливим постає в романі духовний світ людини

Але письменник писав: «У нещасті яснішає істина». Можливо, тому він проводить своїх героїв через випробування, страждання, щоб відкрилася їм істина, а отже і нам, читачам.

II. Робота з епіграфом, повідомлення теми та мети уроку

Однією з позицій естетики Достоевського є бажання розкрити сутність людини. «Людина є таємницею. Її потрібно розгадати...І я займаюся цією таємницею, тому що хочу бути людиною». Тож

сьогодні ми зробимо спробу розкрити сутність героїв твору.

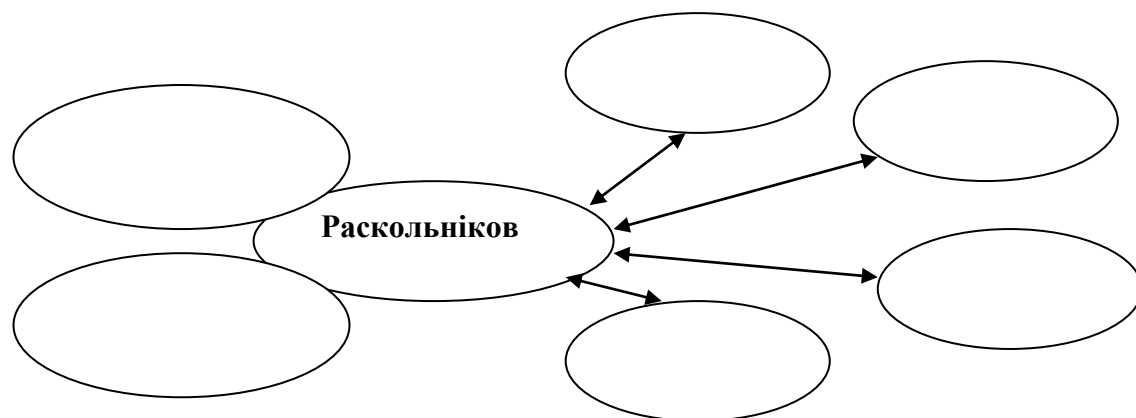
Слово вчителя

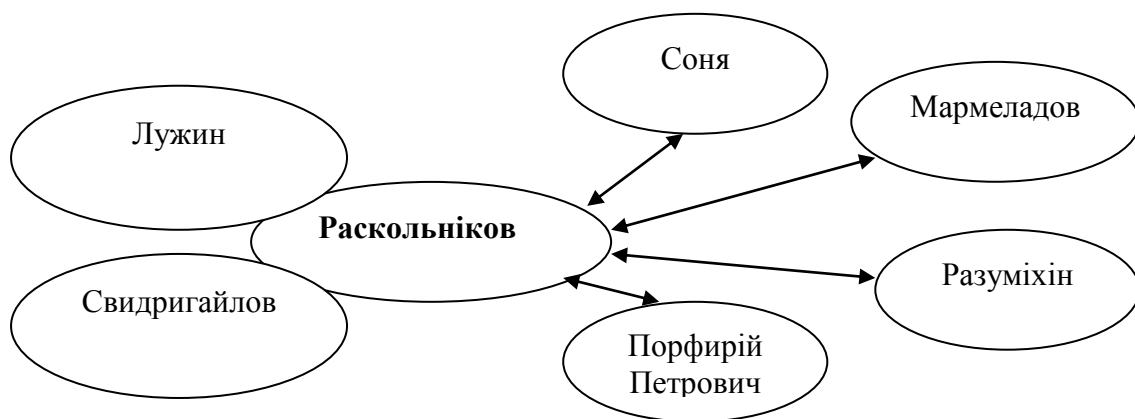
В романі налічується близько 90 персонажів. Але серед усього їх розмаїття виділяється декілька, які мали найбільший вплив на хід думок Родіона Раскольнікова, головного героя роману «Злочин і кара». Безумовно, ці герої підпорядковані одній меті – всебічного і повного розкриття саме його образу.

Умовно їх можна поділити на дві групи: це «антиподи» і «двійники» головного героя. Адже саме у спілкуванні з ними Раскольніков знаходить підтвердження або спростування своєї теорії.

Бесіда з учнями

Кого ж ми віднесемо до антиподів, а кого до двійників Раскольнікова? Заповніть схему

- Зустріч з якими героями підштовхнула його до скоєння злочину? Чий це портрет?

(Це був чоловік років уже за п'ятдесят, середній на зріст і кремезний, з сивиною і великою лисиною, з жовтим навіть зеленкуватим, набряклим від постійного пияцтва обличчям і припухлими повіками, з-за яких блищали маленькі, мов щілинки, але збуджені червонуваті очиці.) /Мармеладов/

Отже, перш за все зустріч з Мармеладовим та його дружиною Катериною Іванівною підштовхнула його до скоєння злочину, адже Раскольников не був здатний і не хотів миритися з бідністю і повторювати їх долю. Після розмови з ними приходять до висновку, що єдиний вихід – це активна дія, а не слова, отже, можна скоїти злочин.

- Які висловлювання, сказані Мармеладовим, вам особливо запам'яталися?

Висловлювання:

«Бідність не порок, це істина. Але убогство, добродію, убогство – це порок. За убогство навіть і не києм виганяють, а мітлою вимітають».

«Треба, щоб у кожної людини було місце, де її пожаліли.

«Для того й п'ю, щоб в пияцтві сьому співчуття й почуття шукаю»

Образ Катерини Іванівни теж трагічний. Вона є втіленням безмірного людського горя. Розповідь Мармеладова – це відчайдушний крик людини про допомогу, що викреслена із життя. /Част. I, розділ II/

- *Чим закінчилася історія цих героїв? /Смерть Мармеладова і Катерини Іванівни /*

Кадр из фильма

- Яку тему розкрив Достоевський на прикладі, життя цих персонажів? /Тему зневажених і скривджених/

III. Вивчення нового матеріалу.

1.Робота над схемами «Система двійників у романі «Злочин і кара»

Методичний коментар: учитель звертає увагу учнів на те, що в романі «Злочин і кара» система образів будується за принципом двійників. Героїв, що несуть у собі ключові ідеї, оточують їх «двійники» - персонажі. Які своїми ідеями, принципами доповнюють «ключового» персонажа, підкреслюючи тим самим його сутність або ж двоячи її до абсурду.

Проблемне питання: Хто з героїв роману «Злочин і кара», крім головного героя, здався вам неоднозначним, складним за характером?

Це Свидригайлов, який себе вважає «двійником» головного героя, один із найскладніших образів Достоевського.

Що вам відомо про нього? Яка сцена відображена на

цьому кадрі?

Що об'єднує Свидригайлова і Раскольнікова? Чи має

- він право говорити Раскольникову: «Ми одного

поля ягоди»? /Він відкинув суспільну мораль і все життя витратив на пошук задоволень. Він вбивця./

- Чим він відрізняється від Раскольнікова? /Його не мучить совість, як Раскольнікова/

- Яку роль у його житті зіграла Дуня, сестра Раскольнікова? /Тільки зустріч з нею розбудила в ньому якісь, здавалося б, назавжди втрачені почуття/

- Чому ми вважаємо його суперечливим образом? /Намагаючись заглушити докори совісті, він допомагає Соні, дітям Катерини Іванівни, своїй нареченій і вбиває себе. Такий фінал всіх, хто ставить себе вище законів людського суспільства. Це повідомлення стало останнім аргументом для визнання Раскольніковим своєї вини./

Робота над I схемою

Раскольніков – Свидригайлов

а) Орієнтовні запитання для аналізу:

- Що вам відомо про Свидригайлова?

- Які злочиння він скоїв?

- Чи здатен Свидригайлов на добрі вчинки?

- Якими є життєві ідеали Свидригайлова? («У розпусті є щось постійне, засноване на природі»).

- Як ставиться Свидригайлов до Радіона Раскольнікова та його теорії?

(«Ми одного поля ягода»).

*Чому герой завершує життя самогубством?
На вашу думку, це результат каяття героя у власних
злочинах чи наслідок життєвої та душевної нудьги?
Яким є ставлення Родіона Раскольника до
Свидригайлова ?*

б) Прийом «тренажер режисера»: Порівняльний
аналіз портретів Свидригайлова, створених
художником

Д. Шмаріновим та І. Глазуновим

в) Міні – диспут.

Слово вчителя

*Йдучи вулицею, головний герой роману думає, що
кожен з перехожих «вбивця «не краще за нього»,
тільки ці люди злочини здійснюють по-іншому, в
рамках так званої суспільної моралі.*

*- Як ви думаєте, хто ж із героїв роману це
робить? До кого відносяться ці слова? /Так, це
Лужин. Він нікого не вбив, не пограбував, але він
знає безліч інших способів, як погубити людину./*

*- Який його девіз? Життєві ідеали? /«Возлюби
перш за все, одного себе, бо все на світі на
особистому інтересі основано.»/*

*Звідси і його ставлення до людей, життя:
«Вигідніше брати дружину з убогості, щоб потім над
нею володарювати.» Вважає себе вищим за інших, як
і Раскольников, байдужий до всього світу, здатний на
підлі вчинки, хотів принизити Соню в очах*

Раскольников, звинувативши її в крадіжці грошей. Він – уособлення буржуазного суспільства, такого ненависного Раскольникову.

- Чим страшні «двійники» Раскольникова? /Вони вважають, що їм все дозволено. Кожен із них – це втілення в життя ідеї Раскольникова про надлюдину./

- З якою метою Достоевський в своєму романі створив таку систему образів?

- Поміркуйте, яке символічне значення має назва роману?

/Злочин – факт убивства, коли герої протистоять світові, не сприймаючи його. Кара – страждання героя як найстрашніше покарання. Всі персонажі проходять шлях тяжких пошуків правди./

Раскольников – Лужин

Орієнтовні запитання для аналізу:

- Що вам відомо про Лужина?

- Чому він вирішив одружитися із Дунею Раскольниковою?

- Творцем якої теорії є Лужин?

(«Теорія кафтанів » - людина повинна звільнитися від будь – яких моральних зобов'язань перед іншими, перед суспільством. Заради власного добробуту

(«кафтану» можна зробити будь-що – провідна ідея Лужина. І чим більше у суспільстві таких собі «кафтанів» - тим краще суспільству).

- Як створює свій добробут Лужин?

- Чи здатен він на добрі справи?
- Як розкривається сутність Лужина до Дуні та її матері?
- Яким було ставлення Раскольников до лужина?
(Родіон Раскольников розуміє, Лужина є знижений, вульгарний варіант його власної теорії. Так саме життя примушує героя переконатися, до яких наслідків на практиці можуть привести його ідеї про право «особливих» на «вседозволеність», які дії можуть бути виправдані теорією про поділ усього людства на дві групи).

б) Прийом «тренажер режисера»: робота над ілюстрацією до роману (портрет Лужина) художника Д. Шмаринова

Робота над схемою №2.

Раскольников і Соня Мармеладова

Слово вчителя

Саме від Семена Захаровича Мармеладова ми дізнаємося про його дочку Соню, якій судилося зіграти вирішальну роль у моральному відродженні Раскольникова.

Робота з текстом

- Які асоціації викликає у вас ця героїня? /Доброта, безкорисливість, любов до близьких, віра в Бога, здатність прощати, відчуття приниження, страждання./
- Що дізнаємося про Соню з розповіді батька?

- / Част. I, розділ II Говорить моя Соня (покірлива вона), голосок у неї такий лагідний ... білявенька, личко завжди бліде худеньке.../ Дізнаємося, якою вона була і історію її життя.

- *Коли з нею вперше зустрічаємося?* /Част. II, розділ VII. «Соня була мала на зріст, років 18. худенька, але досить гарненька блондинка з чудовими голубими очима.» стор. 305/

Такою її вперше побачив і Р. Раскольников.

- *Чому Соня Мармеладова стала повією? Що ріднить її з Раскольниковим?* /Вони обоє переступили себе/

- Чому він, коли Соня прийшла просити, його на поминки, посадив її між матір'ю і сестрою, знаючи про її ремесло?/

- *Який епізод, пов'язаний з цією героїнею, ви вважаєте найбільш важливим у духовному відродженні героїв?*/Візит до Соні/ Що ви бачите на цій картині? Стор.245. /Раскольников і Соня. Част. III, розділ IV/

Чому саме Соні розказав Раскольников про свій злочин?

Які причини вбивства старої і її сестри називала Соня?

/ «Ти був голодний? Ти ... щоб матері допомогти?»

«Ото людина – воша!»

«О мовчіть, мовчіть! Ви од Бога відреклися, і Бог вас покарав, дияволові віддав.»

«Вбивати право маєте?»

«А жити ж, жити ж як будеш Жити з чим будеш?»

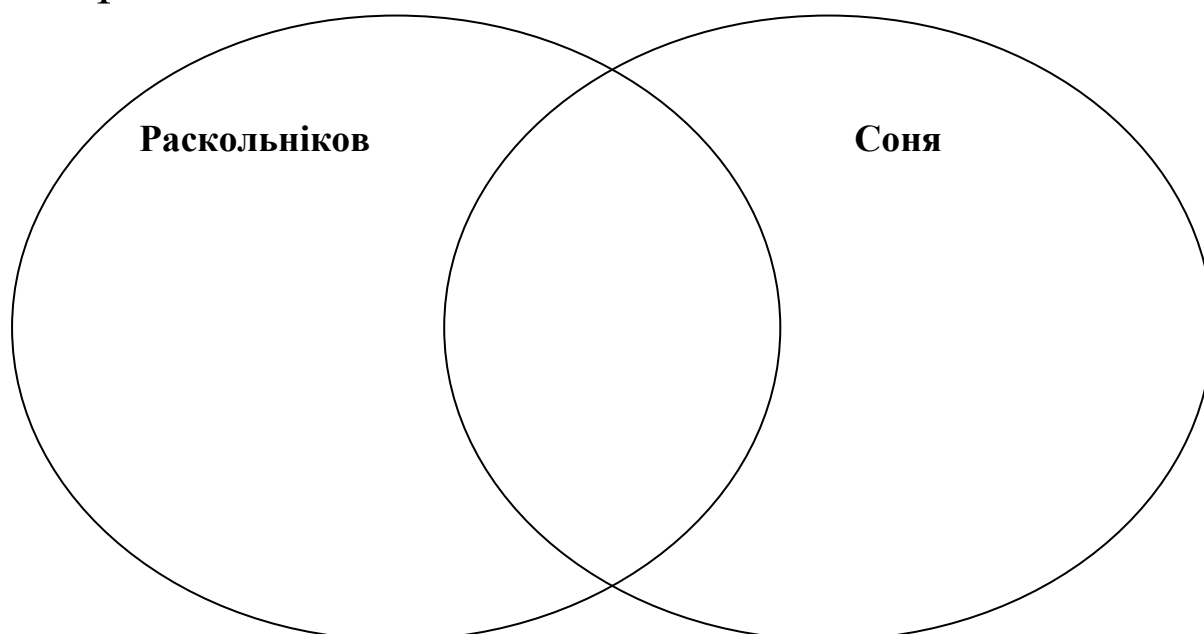
«Замучишся, замучишся»/

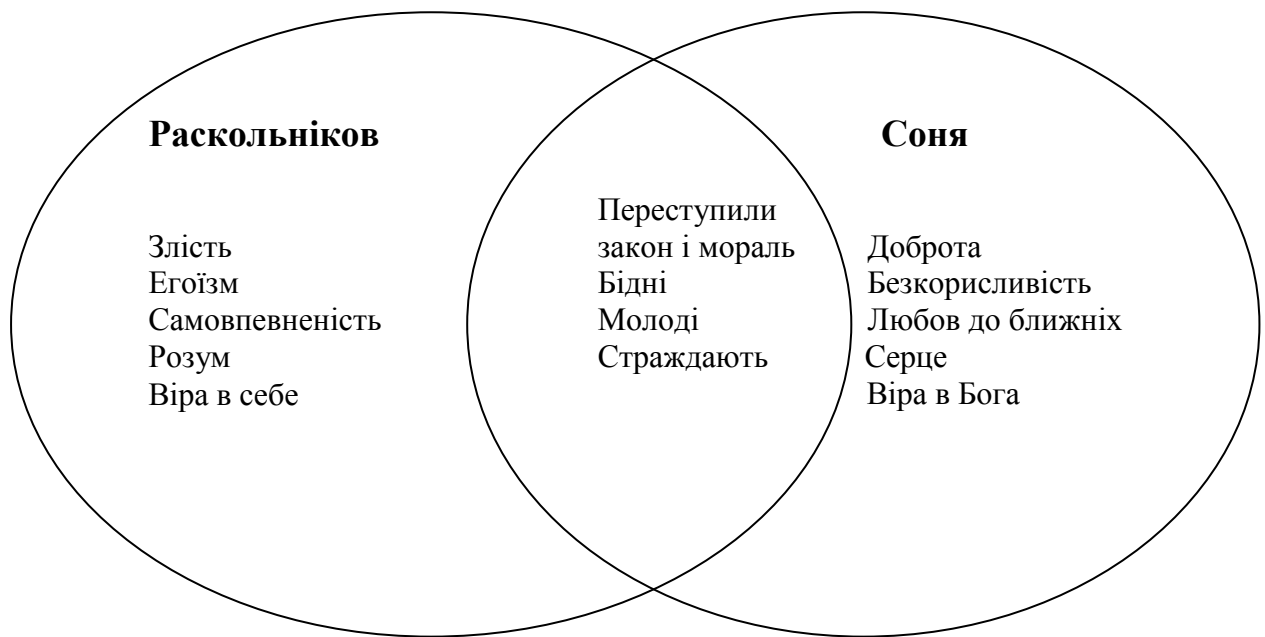
- *Що порадила Соня? У чому смисл її поради?*

/Част.V, розділ IV/

Отже, Раскольніков визнає в ній близьку людину, а вона, прийнявши на себе його страждання, стає його вірною супутницею.

- *Що спільного і що відмінного між цими героями? Спробуємо визначити це за допомогою діаграми «Кола Вена»*

Всі старання Соні спрямовані на руйнування нелюдської теорії Раскольнікова. На її думку, вихід в слухняності, в прийнятті християнських норм моралі. Врешті-решт, ідея християнського смирення перемагає жахливу теорію Раскольнікова /Раскольников і Соня в Сибіру/

а) Орієнтовні запитання для аналізу:

- *Хто вперш розповідає герою про Соню? За яких обставин це відбулося?*
- *Що змусило Соню порушити одну із заповідей Божих і стати повією? Соня на вашу думку злочинниця чи жертва?*

(Соня здійснила злочин, але над собою, і вчинила так не через логічні розрахунки та «сухі» теорії, а в ім'я любові, жертвуючи собою заради рідних).

- *За яких обставин Родіон Раскольников познайомився із Сонею?*

- Однією із ключових сцен роману є друга зустріч Родіона Раскольнікова із Сонею (сцена зізнання героя).
- *Якою є відповідь Соні на зізнання героя? Які ідеї сповідує вона?*
- («Да ведь божьего промысла знать не могу... И к чему вы спрашиваете, чего нельзя спрашивать? К чему такие пустые вопросы?» И кто меня тут судьей поставил: кому жить, кому не жить?»)
 - *На чьому боці у цій сцені перевага?*
 - *Яку роль відіграла Соня в моральному очищенні*
 - *(воскресінні) героя?*

Методичний коментар: *аналіз інших персонажів*

(Дуні, Катерини Іванівни, дівчини із бульвару) відбувався на попередньому уроці. Тому ці персонажі лише називаються як представники «принижених та ображених»

б) Прийом «тренажер режисера»:

Робота над ілюстрацією до роману (портрет Соні) художника Д. Шмаринова

Робота над схемою №3

Методичний

коментар: *група учнів*

(заздалегідь визначених виступає з повідомленнями -

характеристиками слідчого Порфирія Петровича

та Розуміхіна) З якою метою Достоевський в своєму романі створив таку систему образів?

- Поміркуйте, яке символічне значення має назва роману?

/Злочин – факт убивства, коли герої протистоять світові, не сприймаючи його. Кара – страждання героя як найстрашнішого покарання. Всі персонажі проходять шлях тяжких пошуків правди./

Висновок

Отже, Достоевський стверджує, що людина приходить до щастя лише через страждання, горе, віру, любов.

Чим повчальний твір для нас? Дослідник О. Козирев відповідає на це так: «Звертаючись до Достоевського, наш сучасник шукає відповіді на болючі питання, шукає світла для своєї душі, оскільки вічна битва Бога і диявола продовжується в серцях людей. Саме тому Достоевський залишається одним з найбільш популярних письменників світу.»

IV. Домашнє завдання

Написати домашній твір на тему: «Двійники» та «антиподи» Родіона Раскольнікова».

Урок № 6

Тема

Утвердження християнських цінностей у романі Ф. Достоевського “Злочин і кара”.

Мета: дослідити за текстом сутність полеміки, що відбувається на сторінках роману; визначити, яку правду обстоюють Соня Мармеладова, Раскольников; розвивати навички аналізу літературних образів; виховувати в учнів уміння всебічно аналізувати власні ідеї, ставитись до них критично навіть тоді, коли “добрі наміри” привабливіші, ніж “злі засоби”.

Обладнання: тексти роману, тестові завдання для учнів.

Тип уроку: урок використання знань, навичок і вмінь

Хід уроку

Їх воскресила любов!

Ф. Достоевський

I. Актуалізація опорних знань за різнорівневими тестами.

Учні самостійно обирають відповідний рівень. Вчитель спостерігає за самооцінками учнів.

II. Формування нових знань, умінь, навичок.

Робота з текстом твору за проблемними запитаннями:

В ім'я чого “переступила” Соня Мармеладова?

- Чи можна вважати злочин Раскольниковів випадковим?
 - Чому страждає Родіон Раскольников?
 - Чому Раскольников просить Соню прочитати “Притчу про Лазаря”, і чи приймає він Сонину правду?
 - Чим спричинене його добровільне зізнання у злочині?
 - Що рятує Раскольникова?
 - Якою є відповідь Ф.Достоевського на запитання: “Як знищити зло на землі”?
- ◆ Тлумачення до епіграфа уроку.

Слово вчителя.

Ф. Достоевський намагається переконати читача у безглузді активної боротьби за зміну існуючого порядку, якщо вона ведеться аморально, за порушенням законів совісті. Загальна гармонія і

щастя, на думку письменника, можуть бути досягнуті лише дієвою християнською любов'ю, стражданням і змиренням.

Учні висловлюють своє ставлення до поглядів письменника.

Домашнє завдання. Написати тези до творчої роботи на одну із тем, пов'язаних з “ідеєю” Родіона Раскольнікова, “правдою” Соні Мармеладової або діалогом між ними (на вибір).

Тести до уроку №6

Початковий рівень.

1) Наречений сестри Раскольнікова:

- а) Лебезятников;*
- б) Свидригайлов;*
- в) Лужин?*

2. Повне ім'я Раскольнікова:

- а) Роман Родіонович;*
- б) Родіон Романович;*
- в) Родіон Петрович?*

3. На теорію Раскольнікова найбільший вплинув:

- а) Наполеон;*
- б) Ніцше;*
- в) Цезар?*

4. Який злочин вчинив Раскольніков:

- а) вбив лихварку;*
- б) вбив лихварку та її сестру;*

в) обікрав лихварку?

5. Чи зізнається Раскольніков у скоєному злочині:

а) так;

б) ні?

6. Ким доводиться Соня Мармеладову:

а) сестрою;

б) пасербицею;

в) племінницею;

г) дочкою?

Правильна відповідь – 0,5 бала.

Середній рівень.

1. Що закладає Раскольніков у старої лихварки за півтора місяця до злочину:

а) браслет;

б) годинник;

в) перстень?

2. Що є символом вбивства в романі:

а) сокира;

б) сон;

в) кров?

3. Хто з героїв роману так дивиться на світ: “Возлюби насамперед самого себе, адже все на світі на особистому інтересі засноване. Возлюбиши самого себе, то і справи свої залагодиши як слід”:

а) Раскольніков;

б) Лужин;

в) Свидригайлов?

4. Яка біблійна притча використана в тексті роману:

а) “Притча про блудного сина”;

б) “Притча про Лазаря”;

в) “Притча про сіяча”?

5. За теорією Раскольнікова людей можна поділити на:

а) сильних і слабких;

б) багатих і бідних;

в) звичайних і незвичайних?

6. Наприкінці твору Раскольніков:

а) іде на каторгу;

б) втрачає розум;

в) його страчують?

Правильна відповідь – 1 бал.

Достатній рівень.

1. Чий хрест дарує Соня Мармеладова Раскольнікову перед тим, як він зізнався у вбивстві:

а) старої лихварки;

б) свій;

в) Лизавети?

2. Якого кольору очі Соні:

а) карі;

б) зелені;

в) чорні;

г) блакитні?

3. Кому першому Раскольников зізнається у злочині:

а) Соні;

б) Дуні;

в) Разуміхіну?

4. Яка доля Катерини Іванівни:

а) виходить заміж;

б) помирає;

в) потрапляє під копита коней?

5. Скільки снів бачить головний герой:

а) один;

б) два;

в) чотири?

6. Книга, яку читає Раскольников на каторзі:

а) Євангеліє;

б) Книга притч Соломона;

в) Старий Заповіт?

Правильна відповідь – 1,5 бала

Високий рівень

Про кого так роздумує Раскольников: “Йй три дороги...- кинутись в рівчак, потрапити до божевільні, або... або, нарешті, поринути в розпусту”:

а) Катерину Іванівну;

б) Соню;

в) Дуню?

1. Яке значення мають сни Раскольнікова:

- а) символічне;
- б) реалістичне;
- в) фантастичне?

2. Яку пораду дає Соня Раскольнікову, дізнавшись про його злочин:

- а) змовчати;
- б) зізнатися слідчому Порфирію;
- в) покаятися перед землею і людьми?

3. Як складається подальша доля Соні Мармеладової:

- а) захворіла і померла;
- б) виходить заміж;
- в) іде за Раскольніковим на каторгу?

4. На скільки років каторги засудили Раскольнікова:

- а) чотири;
- б) шість;
- в) сім?

5. Як спочатку склалися стосунки Раскольнікова з іншими каторжанами:

- а) його не любили;
- б) боялися;
- в) поважали і любили?

Правильна відповідь – 2 бали

Урок № 7

Тема. *Дискусія за романом Ф. Достоевського “Злочин і кара” на тему: “Наполеон”, “Білява бестія”, «Супермен»...Хто далі?”*

Мета: *узагальнити вивчений матеріал, підготувати учнів до написання творчих робіт; розвивати навички дискусії, вміння обстоювати свою точку зору, критично ставитися до власних тверджень.*

Обладнання: *тексти твору; презентаційний матеріал; мультимедійний проектор.*

Тип уроку: *дискусія*

Хід уроку

Учні об'єднуються в пари і самостійно обирають запитання для обговорення. Дискутують (7 хв.), виступають із захистом власних думок.

Учні знайомляться з правилами ведення дискусії.

◆ Запитання для дискусії (висвітлені заздалегідь на екрані):

- *Що спричинило найбільші муки Раскольнікова після скоєного подвійного вбивства?*
- *Що спонукало Родіона скоїти злочин?*
- *Чи можна назвати злочин випадковим? Яка ідеологія в його основі?*
- *З чим у теорії героя твору ви погоджуєтесь, а з чим не згодні?*
- *Чи має теорія Раскольнікова послідовників?*

- До якого розряду людей ви відносите себе, своїх рідних, однокласників?

- Чому Достоевський зобразив свого героя людиною, яка гостро сприймає чужі страждання і є прибічником антигуманної теорії?

- Чи актуальна творчість Ф. Достоевського сьогодні? Чи буде вона такою і в майбутньому?

Після дискусії вчитель звертає увагу на ті запитання, які не обрала більшість учнів.

◆ “Мозковий штурм”: колективно обговорюються запитання, які не були обрані учнями.

Заключне слово учителя.

Кожен із нас сприймає творчість Ф. Достоевського по-своєму. Але хоч скільки б існувало поглядів, незаперечним залишається той, що ніхто не буде байдужим після їх прочитання. У цих творах – пошук істини буття, прагнення удосконалити цей суперечливий світ, зробити його гуманнішим.

◆ *Оцінювання спостерігачами кожного учасника дискусії за індивідуальними картками:*

- 1. Чітке формулювання власної позиції +2 бали.*
- 2. Використання аргументації +2 бали.*
- 3. Залучення інших учасників до дискусії + 2 бали.*
- 4. Уточнення з метою розвитку дискусії + 2 бали.*
- 5. Пасивність – 1 бал*
- 6. Перебивання інших –1 бал.*
- 7. Приниження інших –1 бал.*

8. Намагання говорити тільки самому –1 бал.

Обчислюється загальна сума балів.

Оцінка “11” виставляється за набраних 7-8 балів,

“8” – 5-6 балів,

“5” – 3-4 бали.

Домашнє завдання Написати твір – роздум на тему: “В чому художня переконливість та актуальність роману Ф. Достоевського “Злочин і кара” для мене?”

